

بروزترین و برترین
سایت کنکوری کشور

WWW.KONKUR.INFO

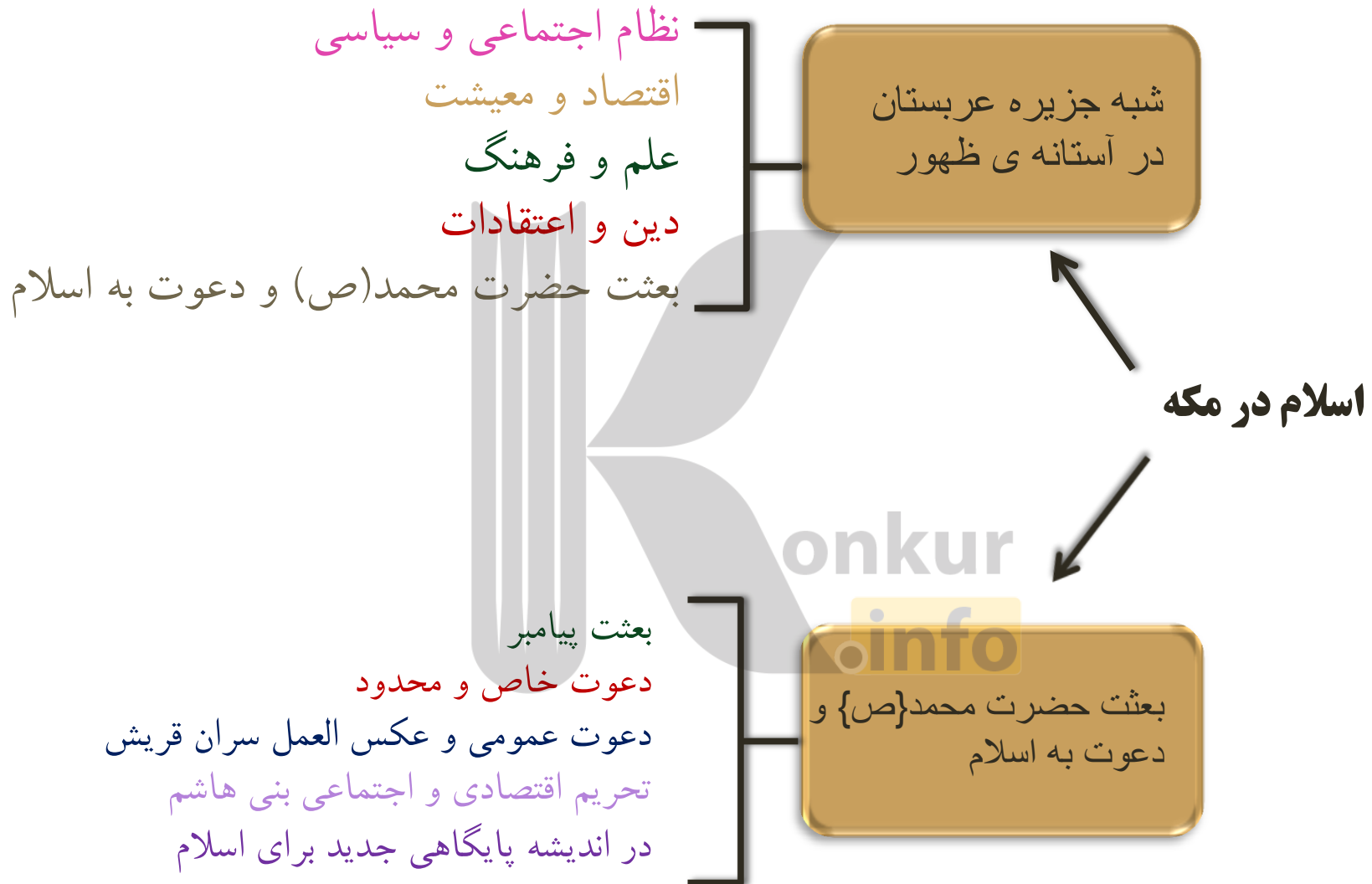
Konkur
.info

<https://konkur.info>

درس سوم:

اسلام در مکه

در هفدهم یا به روایت دیگر، در دوازدهم ربیع الاول و عام الفیل، در مکه نوزادی درخاندان بنی هاشم از قبیله ی قریش زاده شد که او را محمد(ستوده) نام نهادند. این مولود ستوده، پیش از ولادت، پدر خود عبدالله و در شش سالگی مادر خود آمنه را از دست داد و نخست تحت سرپرستی جدش عبدالمطلب و سپس عمویش اوطالب قرار گرفت و رشد کرد. محمد(ص) محمد در ۴۰ سالگی به پیامبری مبعوث و پیام آور دین اسلام شد.

شبه جزیره ی عربستان در آستانه ی ظهور اسلام

شبه جزیره ی پهناور عربستان با آب و هوایی گرم و خشک در جنوب و جنوب غربی فلات ایران قرار دارد. این شبه جزیره مسکن دیرینه ی اعراب است. مطالعات مورخان و کاوش های باستان شناسان در سده های ۱۹ و ۲۰م. نشان داده که پیش از میلاد حضرت عیسی (ع) فرهنگ و تمدن مهمی در سرزمی یمن، واقع در جنوب شبه جزیره عربستان وجود داشته است و فرمانروایانی بر آنجا حکومت میکرده اند. پس از آنکه این تمدن باستانی درچار انحطاط و زوال شد، عده ی زیادی از ساکنان آن سرزمین به دیگر نواحی آن شبه جزیره مهاجرت کردند.

نظام اجتماعی و سیاسی

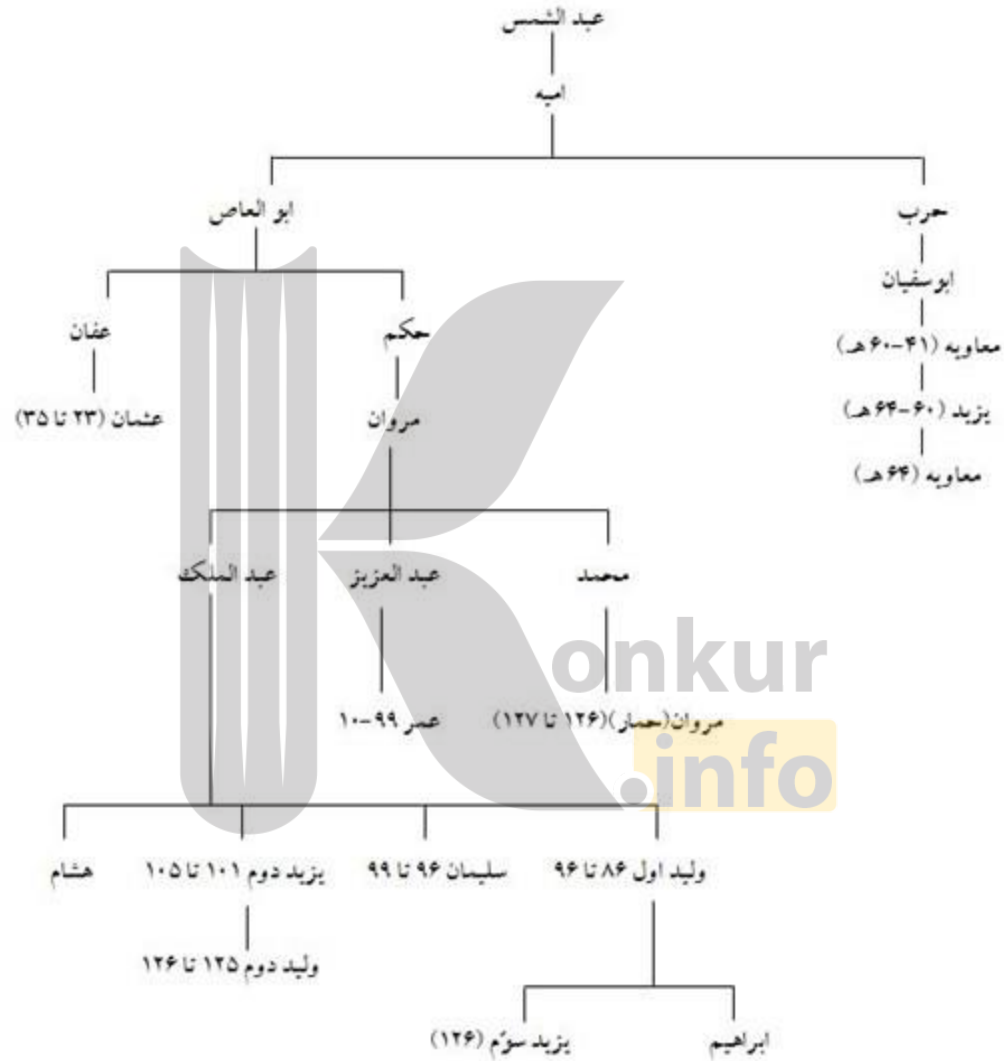
در آستانه ظهور اسلام، ساکنان شبه جزیره ی عربستان را قبیله ها و طایفه های گوناگون عرب تشکیل میدادند و هریک از آنها بر پایه ی نسب نامه هایی که سینه به سینه منتقل شده بود، خود را به یکی از دو دسته قحطانی (جنوبی) و عدنانی (شمالی) منسوب میکردند. در آن زمان، زندگی چادر نشینی و نظام قبیله ای در سرتاسر این سرزمین، حتی در شهرهای مکه، طایف و یثرب رواج داشت.

قبیله، یک واحد اجتماعی و سیاسی مستقل به حساب می آمد و شامل تمامی افراد می شد که دارای نیای مشترک بودند و بایکدیگر پیوند خونی داشتند.

از جمله ی شاخص ترین ارزش های حاکم بر نظام قبیله ای، افتخار به حسب و نسب، احترام به روابط خونی و خویشاوندی، اطاعت بی چون و چرا از رئیس یا شیخ قبیله و پشتیبانی بی قید و شرط از افراد قبیله، یک واحد اجتماعی و سیاسی مستقل به حساب می آمد و شامل تمامی افرادی می شد که دارای نیای مشترک بودند و با یکدیگر پیوند خونی داشتند.

از جمله ی شاخص ترین ارزش های حاکم بر نظام قبیله ای، افتخار به حسب و نسب، احترام به روابط خونی و خویشاوندی، اطاعت بی چون و چرا از رئیس یا شیخ قبیله و پشتیبانی بی قید و شرط از افراد قبیله در هر شرایطی بود. وابستگی شدید اعراب به قبیله ی خود، موجب به وجود آمدن تعصب یا عصبیت قبیله ای شده بود. تعصب قبیله ای، نقش زیادی در بروز جنگ و خونریزی های پی در پی در شبه جزیره عربستان داشت.

ساکنان عربستان در دوران پیش از اسلام به داشتن برخی خصلت های اخلاقی مانند مهمان نوازی، شجاعت، سخاوت، مروت و استقامت در برابر سختی های زندگی معروف بودند. البته این خصلت ها در چهارچوب ارزش ها و سنت های زندگی قبیله با جرأت و جسارت تمام بجنگد و نهایت بی رحمی را از خود نشان دهد.

نظام اجتماعی عربستان پیش از اسلام، زن از مقام و منزلت پایینی برخوردار بود. در جامعه ای که ارزش به قوت بازو و نیروی جنگاوری بود، بسیاری از پدران و خانواده‌ها آرزو داشتند که فرزندشان پسر باشد تا بتوانند از راه جنگ و راهزنی، غنیمت به چنگ آورد. علاوه بر آن با فرزند پسر، نام و عزت و شرافت قبیله حفظ می شد. به همین دلیل مردان قبیله فقط به پدران خود افتخار میکردند و نه مادران. قرآن به موقعیت حقارت آمیز زن در میان ارباب جاهلی اشاره فرموده و آنان را سبب داشتن چنین عقیده و اخلاقی نکوهش کرده است. در دوران پیش از اسلام، قبیله های عرب شبه جزیره ی عربستان به صورت پراکنده و جدا از هم می زیستند و حکومت فراگیر و قدرتمندی در آن شبه جزیره وجود نداشت. البته برخی از این قبایل مانند قبیله ی قریش به سبب در اختیار داشتن اداره ی کعبه و تجارت با سرزمین های دور و نزدیک، قدرت و نفوذ سیاسی قابل توجهی در میان قبایل دیگر داشت؛ اما این قدرت و نفوذ را نمیتوان به منزله ی حکومتی پایدار شمرد؛ زیرا متکی به تشکیلات سیاسی؛ اداری و نظامی منظم و منسجمی نبود و ثبات لازم را نداشت.

«وَ إِذَا بُشِّرَ أَحَدُهُم بِالْأُنثَىٰ ظَلَّ وَجْهُهُ مُسْوَدًّا وَ هُوَ كَظِيمٌ يَتَوَارَىٰ مِنَ الْقَوْمِ مِنْ سُوءِ مَا بُشِّرَ بِهِ أَيُمْسِكُهُ عَلَىٰ هُونٍ أَمْ يَدُسُّهُ فِي التُّرَابِ أَلَا سَاءَ مَا يَحْكُمُونَ»

«و هرگاه یکی از آنان را به دختر مزده آوردند چهره اش سیاه می گردد در حالی که خشم(واندوه) خود را فرو می خورد، از بدیآنچه بدو بشارت داده شده از قبیله [خود] روی میپوشاند، آیا او را با خواری نگاه دارد ی در خاک پنهانش کند و چه بد داوری می کنند» (سوره نحل آیات ۵۸، ۵۹).

اقتصاد و معیشت

وضعیت اقتصادی شبه جزیره ی عربستان به شدت متأثر از موقعیت جغرافیایی و شرایط طبیعی و اقلیمی آن بود. بخش عمده ی این شبه جزیره را صحراهای گرم و خشک تشکیل میدهند و قبایلی که در این بخش پراکنده بودند، اغلب از طریق پرورش معدودی بز و شتر و راهزنی زندگی خود را تأمین میکردند. در برخی از مناطق آن مانند یثرب، یمن و طایف کشاورزی وجود داشت. تجارت وضع بهتری داشت و داد و ستد با سرزمین های مجاور عربستان از اهمیت فراوانی برخوردار بود. مکه که بر سر راه یمن به شام قرار داشت، مرکز اصلی بازرگانی به شمار می رفت و سران قریش از طریق تجارت با شام و دیگر سرزمین های اطراف شبه جزیره عربستان، سود سرشاری کسب می کردند.

علم و فرهنگ

ساکنان شبه جزیره عربستان اگرچه در مجاورت کشورهای بزرگ و متمدن ایران و روم قرار گرفته بودند و با آنها روابط تجاری داشتند، اما از نظر فرهنگی و تمدنی با جوامع متمدن دنیای آن روز قابل مقایسه نبودند. مردم عرب در دوران پیش از اسلام به علم و دانش توجه چندانی نداشتند و در سراسر عربستان از مراکز علمی خبری نبود؛ حتی تعداد باسوادان مهمترین شهر آن دیار یعنی مکه از تعداد انگشتان دست فراتر نمیرفت. ب این ترتیب از نظر تمدنی نیز فاقد دستاوردهای قابل توجهی بودند و ویژگی های زندگی صحرائنشینی بر شهرنشینان نیز غلبه داشت. برجسته ترین دستاوردهای فرهنگی اعراب در دوران جاهلیت شعر و شاعری بود.

دین و اعتقادات

هم زمان با ظهور اسلام، بیشتر ساکنان شبه جزیره ی عربستان به ویژه اهالی شهر مکه بت پرست بودند. آنان بت های سنگی و چوبی متعددی را می پرستیدند و قربانی ها و نذرهای فراوانی را نثار آنها می کردند. در آن زمان خانه کعبه مانند بیشتر عبادتگاه های این شبه جزیره، به محل نگهداری و نیایش بت های گوناگون تبدیل شده بود. با این حال، از بقایای آیین ابراهیم، اعتقادالله به عنوان آفریننده ی جهان، به کلی از دل بت پرستان محو نشده بود و مردم مکه به (الله) به عنوان خدای بزرگ اعتقاد داشتند. یکی دیگر از مشخصات آیین بت پرستی، بی اعتقادی به جهان پس از مرگ بود. آیات متعددی در قرآن مجید هست که دلالت بر این موضوع دارد. بیت پرستان سنت ابراهیمی حج را نیز به جا می آوردند، اما آن را با عقاید، آداب و رسوم شرک آلود آمیخته بودند. البته در کنار بت پرستان، معدودی از اعراب بودند که پیروی از حضرت ابراهیم، از پرستش بت ها امتناع می کردند و از گوشت قربانی آن ها نمی خوردند و اینان به حنفاء معروف شدند.

علاوه بر آن، در آستانه ظهور اسلام، تعدادی از قبیله های عرب به دین های یهودیت و مسیحیت گرویده بودند. برخی از سهودیان ساکن یثرب و معدودی از مسیحیان مستقر در نجران از آن جمله اند. همچنین برخی از شواهد مدارک، نشان از گرایش عده ای از مردم عرب به آیین زرتشتی و کیش مانوی دارد. به طر کلی، وضعیت اجتماعی و فرهنگی مردمانی که حضرت محمد(ص) در میان آنان مبعوث شد، دارای ویژگی شاخصی، بود که قرآن از آن با صفت(جاهلی) یاد کرده است. جاهلی و جاهلیت در اینجا مترادف با نادانی یا فقدان علم و معرفت نیست، بلکه دلالت بر فرهنگ و اخلاق خشن، گستاخ و کینه جویی دارد که از خاق و خوی تند و سرکش اعضای آن جامعه سرچشمه می گرفت و تعصب قبیله ای و پیروی کورکورانه از اجداد قبیله در آن جامعه، جایگزین تعقل، منطق و بردباری شده بود.

بعثت حضرت محمد و دعوت به اسلام

بعثت پیامبر

حضرت محمد(ص) پیش از بعثت، اوقاتی از سال، به ویژه ماه رمضان، در غار حِرا بر بلندی کوهی در نزدیکی مکه، به تنهایی می گذراند و به عبادت و راز و نیاز با خدا می پرداخت. در آن زمان، ایشان به داشتن صفات و خصلت هایی همچون امانت داری، راستگویی، درستکاری، خردمندی، خوشرویی و خوش خلقی در میان مردم مکه معروف بودند.

در ۲۷ رجب یا به روایتی دیگر در رمضان سالی که آن حضرت به ۴۰ سالگی رسیده بود، در حال عبادت و تأمل و تفکر در غار حِرا، فرشته ی وحی بر او فرود آمد و با نزول نخستین آیات سوره علق، پیام الهی را بدو رساند. نزول این آیات به منزله ی آغاز پیامبری و رسالت الهی حضرت محمد(ص) بود.

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ، اِقْرَأْ بِاسْمِ رَبِّكَ الَّذِیْ خَلَقَ (۱) خَلَقَ الْاِنْسَانَ مِنْ
عَلَقٍ (۲) اِقْرَأْ وَ رَبُّكَ الْاَكْرَمُ (۳) الَّذِیْ عَلَّمَ بِالْقَلَمِ (۴) عَلَّمَ الْاِنْسَانَ مَا لَمْ
یَعْلَمُ (۵)

«بخوان به نام پروردگارت که آفرید. آدمی را از لخته ی خونی آفرید. بخوان، و پروردگارت ارجمندترین است. خدای ی که با قلم، آموزش داد آنچه را نمی دانست و به او آموخت. (سوره علق، آیات ۱ تا ۵)

سني
Photo: mohsen keramat mashreghnews

konkur
info

دعوت خاص و محدود

پیامبر در آغاز به صورت محدود و تا حدودی پنهانی افراد را، به پرستش خدای یگانه و ایمان به روز رستاخیز دعوت میکرد. طبیعی است که آن حضرت دعوتش را از خانواده خویش آغاز کرده باشد. به همین دلیل حضرت خدیجه (ع)، حضرت علی (ع) که در آن هنگام پیامبر سرپرستی او را بر عهده داشت و نیز زید بن حارثه، فرزند خوانده ی رسول خدا، به عنوان نخستین ایمان آوردندگان به نبوت آن حضرت و دین اسلام شناخته شده اند. ابوبکر بن اب قحافه نخستین فرد بیرون از خانواده ی رسول خدا بود که اسلام آورد. به تدریج تعدادی از مردم مکه که بیشتر از قشرهای جوان، فقیر و مستضعف بودند، دعوت پیامبر را پذیرفتند. آنان به اطفاف مکه می رفتند و به دور از چشم مشرکان با رسول خدا نماز می گزاردند.

دعوت عمومی و عکس العمل سران قریش

پیامبر اکرم سه سال پس از بعثت، به فرمان خداوند دعوت خود را آشکار و عمومی کرد: «آنچه را دستور داری آشکار کن و از مشرکان روی برگردان.» (حجر، آیه ۹۴). ایشان نخست خویشاوندان و سپس عموم مردم را به قبول اسلام فراخواند. اما سران قریش حضرت محمد (ص) را نپذیرفتند و اعلام کردند که ما از آیین، آداب و سنت های پدران و اجداد خویش، پیروی میکنیم.

سرای مشرک در ابتدای دعوت اسلامی، مخالفت و دشمنی شدیدی با رسول خدا ابراز نمی داشتند؛ با گسترش دعوت و گرایش جوانان و مستضعفان به اسلام، در صدد برآمدند که با پیامبر و مسلمانان مقابله کنند. گرچه در ظاهر چنین به نظر می رسد که احساسات دینی و اعتقاد راسخ سران مشرک به بت ها، علت اصلی مخالفت و دشمنی آنان با اسلام بوده است؛ اما با بررسی دقیق تر شواهد و مدارک متوجه میشویم که علل و عوامل مهم تر دیگری در این موضوع دخالت داشته است. برخی آیات قرآن بیانگر آن است که مشرکان مکه از آن بیم داشتند که در صورت پیروی از اسلام، موقعیت تجاری و سیاسی آن شهر متزلزل شود و بازرگانان قریش از سود هنگفتی که از تجارت با سرزمین های دور و نزدیک کسب می کردند؛ محروم بمانند.

علاوه بر آن، رقابت قبیله ای و حسادت طایفه ای را نیز نمی توان در دشمنی با رسول خدا در مکه نادیده گرفت. برخی از طایفه های قریش، مخصوصاً بنی امیه، به خاطر اینکه فردی از طایفه ی بنی هاشم به پیامبری رسیده، سخت حسادت می کردند.

دشمنی و درگیری دشمنان با اشخاصی مانند پیامبر و دیگر مسلمانانی که متعلق به طایفه و قبیله ی نیرومندی بودند، چندان آسان نبود؛ زیرا، ممکن بود تعصبات طایفه ای و قبیله ای را برانگیزد و باعث ایجاد جنگ و خونریزی شود. از این رو، سران مشرک تصمیم گرفتند که هر طایفه، از مسلمان شدن اعضای خود جلوگیری نماید و با افرادی از طایفه ی خود که اسلام آورده بودند، برخورد کند. مشرکان، همچنین ابوطالب، رئیس طایفه ی بنی هاشم را در تنگنا قرار دادند که برادر زاده ی خود را وادار به دست کشیدن از عقایدش نماید و یا او را به آنان بسپارد. ابوطالب نه تنها از حمایت پیامبر دست نکشید، بلکه طایفه ی بنی هاشم را به حمایت از آن حضرت فرا خواند. تمام بنی هاشم اعم از مسلمان و غیر مسلمان درخواست ابوطالب را اجات کردند و تنها ابولهب از این کار سرباز زد و به دشمنی با رسول خدا برخاست.

تحریم و محاصره یا اجتماعی و اقتصادی بنی هاشم

پس از آنکه سران قریش در جلب رضایت ابوطالب برای دست برداشتن از حمایت رسول خدا ناکام ماندند، تصمیم گرفتند بنی هاشم را تحت محاصره ی اجتماعی و اقتصادی قرار دهند و هدف مشرکان مکه این بود که ابوطالب و طایفه ی او ناگزیر شوند، پیامبر را تنها گذرانند، از این رو، معاهده ای نوشتند که براساس آن هرگونه مراوده ی اجتماعی از قبیل ازدواج و ارتباط اقتصادی مانند خرید و فروش کالا با بنی هاشم ممنوع شد. بنی هاشم برای کاهش آثار مخرب این معاهده به شعب ابی طالب در اطراف مکه پناه بردند. آنان حدود سه سال در آنجا ماندند و مشکلات سختی های فراوانی تحمل کردند.

در اندیشه ی پایگاهی جدید برای اسلام

مدتی پس از پایان یافتن تحریم اقتصادی و اجتماعی مسلمانان در سال دهم بعثت، حضرت خدیجه (ع) و حضرت ابوطالب، دو حامی بزرگ حضرت محمد (ص)، به فاصله ی کوتاهی از دنیا رفتند و اندوه سنگینی بر دل پیامبر و یارانش نشست، بارحلت ابوطالب، جسارت و آزار سران قریش نسبت به رسول خدا بیشتر شد. آن حضرت خود اشاره کرده است که «قریشیان مرا آزار نتوانستند کرد تا ابوطالب بمرد». با تشدید آزار مشرکان، گسترش دعوت اسلامی در مکه با موانع اساسی رو به رو شد.

در چنین شرایطی بود که اندیشه ی هجرت از مکه به ذهن پیامبر و مسلمانان راه یافت. از این رو، رسول خدا در جست و جوی یافتن مردمانی که آمادگی بیشتری برای پذیرش اسلام داشته باشند، راهی طائف شد. طائف شهری ثروتمند در نزدیکی مکه بود و بزرگان و اشراف آنجا، روابط اقتصادی گسترده ای با سران قریش داشتند. اهالی طائف نه تنها از پیامبر استقبال نکردند، بلکه با بی احترامی و اهانت، آن حضرت را از شهرشان راندند و ایشان ناگزیر شد با حمایت خواهی از یکی از اشراف مکه به آن شهر بازگردد. پس از آن رسول خدا به تبلیغ اسلام در میان افراد و قبایل پرداخت که برای مراسم حج و یا انجام کار دیگری به مکه سفر می کردند. سرانجام در جریان مراسم حج، تعدادی از مردم یثرب (مدینه) دعوت پیامبر را پذیرفتند و زمینه ساز هجرت تاریخی ایشان شدند.

بروزترین و برترین
سایت کنکوری کشور

WWW.KONKUR.INFO

Konkur
.info

<https://konkur.info>